

Nobelova
cena za
literatúru
2004

Pianistka

**Elfriede
Jelinek**

ODEON

Elfriede Jelinek

Pianistka

Elfriede Jelinek

Pianistka

Preložila Svetlana Žuchová

ODEON

Elfriede Jelinek
DIE KLAVIERSPIELERIN

Copyright © 1983 by Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg
Originally published under the title DIE KLAVIERSPIELERIN.

Alle Rechte vorbehalten.

Translation © 2019 by Svetlana Žuchová

Jacket design © 2019 by Nikola Klímová

Slovak edition © 2019 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-6615-5

I

Učiteľka klavíra Erika Kohutová vletí ako víchor do bytu, ktorý obýva s matkou. Matka Eriku rada volá „ty moja malá víchrica“, veď to dieťa je občas také rýchle. Túži po tom, aby matke ušlo. Erike ľahá na štyridsiatku. Čo sa týka veku, matka by jej ľahko mohla byť starou matkou. Erika prišla na svet až po mnohých neľahkých rokoch manželstva. Otec svojej dcére okamžite odovzdal štafetu a odstúpil. Erika nastúpila, otec odstúpil. Okolnosti Eriku naučili neotáľať. Ako vír jesenného lístia prefičí cez dvere a usiluje sa nebadane zmiznúť vo svojej izbe. Tu sa však už pred ňou zjaví mama a volá Eriku. Na výsluch a na odstrel, inkvizícia a popravná čata v jednej osobe, štátom i rodinou jednohlasne uznaná autorita matky. Matka pátra, prečo sa Erika vracia domov až teraz, tak neskoro. Posledný žiak, zahanbený Erikiným výsmechom, odišiel už pred tromi hodinami. Vari si myslíš, milá Erika, že nezmizím, kde si sa tárala? Dieťa matke bez vyzvania odpovedá, ale nikto mu neverí, veď dieťa rado klame. Matka počíta do troch, dlhšie nečaká.

Už pri dvoch dcéra poskytuje odpoveď, ktorá má však od pravdy ďaleko. Teraz jej z ruky vytrhnú aktovku plnú nôt a odtiaľ sa na matku hneď usmieva trpká odpoveď na všetky otázky. Štyri zväzky Beethovenových sonát sa o stiesnený priestor rozpačito delia so šatami, ktoré vo-

ňajú novotou. Matka hneď hromží. V obchode, ešte pred chvíľou, pôsobili šaty nastoknuté na vešiačiku tak lákavo, pestro a hebko, teraz tu ležia ako pokrkvaná handra, prebodávaná matkiným pohľadom. Tie peniaze neboli určené na šaty! Teraz ich niet. Tieto šatočky mohli byť zvečnené ako záznam vo vkladnej knižke Rakúskej sporiteľne, keby sa človeku nelenilo vytiahnuť ju z bielizníka, kde sa skrýva za plachtami. Dnes sa však peniaze vybrali na výlet, prebehol výber z konta a výsledok vidíme pred sebou: zakaždým, keď sa niekto spýta, kam sa podeli peniaze, musí si Erika navliecť tieto šatočky. Tu matka kričí: Premárnila si si tak výplatu! Jedného dňa sme mohli mať nový byt, ty sa však nedokážeš ovládať a máš akurát handru, ktorá onedlho vyjde z módy. Matka všetko odkladá na neskôr. Nič netreba hneď. Svoje dieťa chce však neprestajne a stále chce vedieť, kde ho zastihne, keby mame náhodou hrozila smrť. Matka sa zrieka súčasných pôžitkov, aby si ich vychutnala v budúcnosti. A tu si Erika musí kúpiť akurát šaty!, takmer ešte pominuteľnejšie ako majonéza na žemli s rybím filé. Nie o rok, ale už o mesiac budú tieto šaty zúfalo nemoderné. Peniaze nevyjdú z módy nikdy.

Šetrí sa na spoločný veľký byt v osobnom vlastníctve. Prenájom, v ktorom ešte trčia, je už taký schátraný, že z neho treba akurát ujsť. Spolu si vyberú vstavané skrine a dokonca polohu deliacich stien, veď pri stavbe ich nového bytu sa postupuje podľa celkom nového spôsobu výstavby. Všetko sa uskutočňuje presne podľa osobných prianí. Určuje ten, kto platí. Matka, ktorá poberá len skromný dôchodok, určuje, čo Erika zaplatí. V tomto novučičkom byte, postavenom metódou budúcnosti, pripadne každému vlastná ríša, Erike tu, matke tam, obe ríše oddelené jasnými hranicami. Bude tam však obývačka, v kto-

rej sa možno stretávať. Ak človek chce. Matka a dieťa však chcú, samozrejme, stále, veď patria k sebe. Už tu, v tomto chlieve, ktorý sa pomaly rozpadá, má Erika svoju ríšu, ktorú riadi a spravuje. Je to len provizórna ríša, pretože matka má do nej voľný prístup. Dvere Erikinej izby nemajú zámok a deti predsa nemajú tajomstvá.

Erikin životný priestor pozostáva z izbičky, v ktorej si môže robiť, čo chce. Nikto jej nestojí v ceste, lebo táto izba patrí iba jej. Všetko ostatné v tomto byte spadá pod matkinu ríšu, lebo pani domu, ktorá na všetko dohliada, obhospodaruje všetko, kým Erika žne ovocie matkinej usilovnej domácej práce. Erika nikdy nemusela drieť v domácnosti, v ktorej ruky klaviristu ničia čistiace prostriedky. Pri zriedkavých príležitostiach, keď si dovoľí vydýchnuť, robí matke starosti jej nesúrodý majetok. To potom nemožno vedieť, kde presne sa všetko nachádza. Kde už ten neposedný majetok zase je? Kde sa tára, sám či vo dvojici? Erika, to živé striebro, sa vykláza ako úhor a možno práve kdesi robí neplechu. A predsa sa dcéra deň čo deň na sekundu presne dostaví tam, kam patrí: domov. Matky sa neraz zmocní nepokoj, veď každý majiteľ sa hneď naučí, a neraz sa poučí z vlastnej hlúposti: Dôveruj, ale nezabúdaj preverovať. Mama sa zo všetkého najviac usiluje, aby svoj majetok nehybne ustálila na jednom mieste, aby jej neušiel. Nato slúži televízor, ktorý domov prináša, predpripravené a zabalené, pekné obrazy, pekné melódie. Vďaka nemu je Erika takmer stále tu, a ak je náhodou preč, vždy sa presne vie, kde sa túla. Raz za čas ide Erika večer na koncert, deje sa to však čoraz zriedkavejšie. Buď sedí pri klavíri a cepuje svoju už dávno definitívne pochovanú kariéru klaviristky, alebo sa ako zlý duch vznáša nad skúškou so žiakmi. Tam jej v najhoršom

prípade možno zavolať. Alebo Erika a kolegovia podobného zmýšľania slávnostne komorne muziciujú pre vlastné potešenie. Aj tam jej možno zavolať. Erika sa materinskej starostlivosti vzpiera a opakovane žiada, aby jej nikto nevolal, čo však matka nemusí brať do úvahy, veď pravidlá stanovuje ona. Matka stanovuje aj dopyt po dcére, čo má za následok, že s dcérou sa chce stretávať a rozprávať čoraz menej ľudí. Erikino zamestnanie je zároveň Erikinou vášňou: ríša hudby. Hudba Erikin čas plne vyplňa. Na nič iné v ňom čas nezvyší. Niet väčšej radosti ako virtuózna hra špičkových odborníkov.

Keď je Erika raz do mesiaca v kaviarni, matka vie v ktorej a môže tam zavolať. A toto právo veľkoryso využíva. Domáce väzenie istôt a návykov.

Čas okolo Eriky pomaly tuhne. Len čo doň matka trochu prudšie udrie päšťou, už sa drobí. V takýchto prípadoch sedí Erika s tuhnúcimi zvyškami ortopedického goliera času na chudom krku ostatným na posmech a musí priznať: Musím ísť domov. Domov. Keď človek stretne Eriku, takmer vždy ide domov.

Matka vysvetľuje, že má Eriku vlastne rada takú, aká je. Nič lepšie z nej už aj tak nebude. Keby síce ostala plne zverená mne, matke, mohla sa so svojimi schopnosťami stať klaviristkou slávneho mena! Erika však bola proti matkinej vôli vystavená cudzím vplyvom, hrozilo, že ju pri štúdiu rozptýli údajná láska, povrchnosti ako šminky a odev zdvíhali svoje škaredé hlavy, a tak sa kariéra končí skôr, ako sa vôbec začala. Istota je však istota: pozícia učiteľky klavíra na Konzervatóriu mesta Viedeň. A to ani nemusela na skúsy do akejsi filiálky, do obvodnej hudobnej školy, v akej už toľkí vypustili svoju mladú dušu, zaprášení a zhrbení – ako prchavý, pominuteľný kŕdeľ okolo pána riaditeľa.

Len tá márnivosť. Tá prekliata márnivosť. Erikina márnivosť matku umára. Je jej tŕňom v oku. Akurát tej márnivosti sa musí Erika teraz už pomaly naučiť vzdať. Lepšie hneď ako nikdy, veď vo veku, ktorý už klope na dvere, predstavuje márnivosť zvlášť veľké bremeno. Dost' veľkým bremenom je už sám vek. Táto Erika! Vari boli veľkani dejín hudby márniví? Veru nie. Márnivosť je jediné, čoho sa musí Erika ešte zrieť. Prinajhoršom matka Eriku s týmto cieľom ešte poriadne spracuje, aby sa na nej nič nadbytočné nemohlo zachytiť.

Tak sa dnes mama usiluje vykrútiť dcére nové šaty zo zovretých prstov, tie prsty sú však dobre vycvičené. Pusti, hovorí matka, daj sem! Za tvoju chamtivosť po povrchnostiach ťa treba potrestať! Doteraz ťa život trestal tým, že ťa prehliadal, teraz ťa trestá matka a takisto ťa prehliada, hoci sa fintíš a machlíš ako šašo. Daj sem tie šaty!

Erika sa zrazu vrhne k svojej skrini. Opatá ju temné podozrenie, ktoré sa už neraz potvrdilo. Dnes napríklad už zase niečo chýba, menovite tmavosivý jesenný kostým. Čo sa stalo? Len čo si Erika všimne, že niečo chýba, vie, kto za to nesie zodpovednosť. Do úvahy prichádza jediná osoba. Ty beštia, ty beštia, vrieska Erika rozhnevane na nadriadený orgán a zadrapi sa matke do vlasov, zafarbených na tmavú blond a sivých pri korienkoch. Aj kadevník je drahý a lepšie je sa mu vyhýbať. Erika matke mesiac čo mesiac farbí vlasy štetcom a domácou farbou. Erika teraz šklbe vlastnoručne skrážlené vlasy. Zlostne ich kmáše. Matka narieka. Keď Erika prestane kmásať, má ruky plné chumáčov, na ktoré hľadá mlčky a prekvapene. Chémia im na sile istotne nepridala, avšak už príroda si na nich nedala nijako zvlášť záležať. Erika napochtro nevie, čo si s vlasmi počať. Napokon vojde do

kuchyne a odhodí svetlohnedé, na mnohých miestach zle zafarbené chumáče do koša.

Matka s vyškľbanými vlasmi narieka v obývačke, kde jej Erika často usporadúva súkromné koncerty, na ktorých je zo všetkých najlepšia, pretože v tejto obývačke okrem Eriky nikto nikdy na klavíri nehraje. Nové šaty matka ešte stále zvierajú vo chvejúcej sa ruke. Ak ich chce predať, musí sa s tým poponáhľať, veď vlčie maky veľkosti kapustných hláv sa nosia nanajvýš tak rok. Na miestach, kde jej chýbajú vlasy, matku bolí hlava.

Dcéra sa vráti a už plače od rozrušenia. Nadáva matke do podľej čvargy a dúfa, že sa s ňou matka hneď uzmiere. Láskyplným bozkom. Matka sa zaprisaháva, že by Erike mala ruka odpadnúť za to, že mamu bila a kmásala. Erika vzlyká čoraz hlasnejšie, veď už teraz to ľutuje, mamička pre ňu predsa toľko obetuje. Kedykoľvek sa Erika matke vzoprie, hneď to ožerie, lebo mamičku ľúbi, veď ju pozná už od najútľejšieho detstva. Napokon Erika, ako inak, zmení tón a trpkou pritom plače. Mamička s úľavou, s láskou odpúšťa, veď sa na dcéru ani nedokáže naozaj nahnevať. Teraz nám uvarím kávičku, ktorú si spolu vypijeme. Pri olovraní Erika matku ľutuje ešte viac a posledné zvyšky jej hnevu sa rozpustia v bábovke. Skúma plešiny na matkinej hlave. Nevie však, čo povedať, tak ako nevedela, čo si počať s chumáčmi vlasov. Ešte si trochu poplače, lebo matka je už stará a jedného dňa jej nebude. A preto, že aj jej, Erikina mladosť je preč. Vôbec sa stále niečo končí a málokedy niečo nové začína.

Matka teraz vysvetľuje svojmu dieťaťu, prečo sa pekné dievčatko nepotrebuje parádiť. Dieťa prikyvuje. Všetky tie háby, ktoré Erike visia v skrini – a načo? Vôbec ich nenosí. Všetky tie háby tam zbytočne visia a zaberajú miesto. Nie

vždy sa matke podarí zabrániť nákupu odevu, nad jeho nosením však vládne pevnou rukou. Matka určuje, čo si dá Erika na seba. Takto nemôžeš vyjsť z domu, rozhoduje matka, len aby Erika nevchádzala do cudzích domov s cudzími chlapmi. Aj sama Erika dospela k rozhodnutiu, že si svoje šaty nebude obliekať. Povinnosťou matky je podporovať v rozhodnutiach a predchádzať chybným úmyslom. Ak nepripravíme zraneniu podmienky, netreba únavne liečiť rany. Matka radšej zraní dcéru osobne a dohliada na priebeh uzdravovania.

Rozhovor sa upokojuje a speje k bodu, keď sa strieka kyselinou na každého, kto sa okolo Eriky vyskytne, vpravo či vľavo, alebo by sa len vyskytnúť mohol. To však nie je nutné, človek ich totiž nesmie nechať bez dozoru! Ty to však ešte aj dopustíš! Pritom by si mohla zatiahnuť brzdu, ale na to ty, milá Erika, nemáš. Ak sa tomu profesorka rozhodne postaví do cesty, nevyjde, prinajmenšom z jej ročníka, žiadny nasledovník, ktorý by nastúpil nežiaducu a neplánovanú kariéru klaviristu. Sama si to nezvládla, prečo by to teraz mal niekto zvládnuť namiesto teba, a to ešte aj z tvojho klavírneho chovu?

Erikou ešte otriasajú vzlyky, keď berie úbohý odev do rúk a neradostne, mlčky ho vešia do skrine medzi ostatné šaty, nohavicové komplety, sukne, kabáty a kostýmy. Nič z toho nenesí. Všetko to tu na ňu len čaká, kým sa večer vráti domov. Potom to rozkladá, prikladá si k telu, obdivuje. Veď jej to všetko patrí! Matka jej môže vziať a predať, čo chce, ale sama si nemôže obliecť nič, pretože je na tieto úzke strihy, bohužiaľ, príliš tučná. Nič z týchto vecí neoblečie. Je to len a len Erikino. Nikoho iného. Všetko to patrí Erike. Šaty ešte netušia, že ich kariéra sa práve náhle prerušila. Odstrčia ich a nikto sa v nich nebude pre-

tíčať. Erika ich chce len vlastniť a kochať sa nimi. Kochať sa nimi z diaľky. Ani si ich len nechce skúsiť, stačí jej pridržať si túto poéziu látok a farieb pred sebou a pôvabne ňou mávať. Akoby povieval jarný vánok. Erika si šaty vyskúšala v butiku a viac si ich neoblečie. Už si ani nedokáže spomenúť na to prchavé vzrušenie, ktoré sa jej zmocnilo v obchode. Teraz má ďalšiu látkovú mŕtvolku, ktorá však nepatrí nikomu inému, iba jej.

V noci, keď všetko spí a Erika osamelo bdie, kým ľúbezny člen tohto dôverného páru, zviazaného telesným putom, pani matka, nebesky pokojne sníva o nových mužiacich metódach, otvorí občas, veľmi zriedka, dvere skrine a hladká svedkov svojich tajných prianí. Vôbec nie sú až také tajné, tie priania, nahlas odtiaľ revú, koľko kedysi stáli a na čo je to celé dobré. Farby kričia druhý a tretí hlas. Kam si má človek niečo také obliecť, ak nechce, aby ho odviedla polícia? Erika má na sebe zvyčajne len sukňu a sveter, v lete blúzku. Niekedy sa matka strhne zo spánku a hneď vie: už zase sa kochá handrami, márnivá ženská. Matka si je istá, že dvere skrine nevzrúgajú len tak pre vlastné potešenie.

Najhoršie je, že týmito nákupmi sa nekonečne oddaľuje okamih, keď sa konečne nasťahujú do nového bytu, a Erike neprestajne hrozí, že padne do osídíel lásky; zrazu by sa vo vlastnom hniezde objavilo kukučie vajce. Zajtra pri raňajkách sa Erike nepochybne ujde prísne napomenutie za ľahkovážnosť. Matka mohla včera na zranenia pokožky hlavy či na šok aj umrieť. Erika dostane platobnú lehotu, len nech si pekne pridá súkromné hodiny.

Mdlej zbierke chýbajú k šťastiu len svadobné šaty. Matka si nepraje stať sa matkou nevesty. Chce ostať normálnou matkou, toto postavenie ju uspokojuje.

Dnes je však dnes. Teraz konečne spať! Tak to matka nariaďuje z manželskej postele, Erika sa však ďalej vykrúca pred zrkadlom. Materské rozkazy sa jej zadierajú do chrbta ako triesky. Ešte sa letmo dotkne lemu veselých sviatočných šiat s kvetinovým vzorom. Tie kvety sa ešte nenadýchli čerstvého vzduchu, ešte nikdy sa nedotkli vody. Šaty pochádzajú, ako ubezpečuje Erika, z prvotriedneho domu módy v centre mesta. Kvalita a spracovanie sú nadčasové, to, či padnú, závisí od Erikinho tela. Striedmo so sladkosťami a s pečivom! Keď Erika tie šaty po prvýkrát zbadala, vybavila sa jej predstava: tie môžem nosiť celé roky a stále budú v kurze. Takéto šaty sa udržia na vrchole módy celé roky! Tento argument predostrie matke. Šaty, ktoré nikdy nevyjdú z módy. Nech len matka pátra vo svedomí, či sama v mladosti nenosila šaty podobného strihu. Čo, mami? Matka to už z princípu popiera. Erika napriek tomu dospieva k záveru, že to bola výhodná kúpa. Keďže tieto šaty nikdy nezostarnú, bude ich Erika ešte o dvadsať rokov nosiť tak ako dnes. Módne trendy sa rýchlo menia. Šaty ostávajú nenosené, hoci stále v kurze. Neprichádza však nikto, kto by ich chcel vidieť. Ich najlepšie roky sú zbytočne preč a nikdy sa nevrátia. Ak, tak zase až o dvadsať rokov.

Niektorí žiaci sa svojej profesorky Erike rozhodne vzpieajú, ale ich rodičia ich nútia k umeniu. A tak ani slečne profesorky Kohutovej nič nebráni používať donucovacie prostriedky. Väčšina adeptov klavírnej hry je však poslušná a prejavuje záujem o umenie, ktorému sa učia. Toto umenie ich zaujíma dokonca i vtedy, keď ho uskutočňuje niekto iný, či už v Hudobnom spolku, alebo v Koncertnom dome. Porovnávajú, zvažujú, merajú, počítajú. K Erike prichádza mnoho cudzincov, z roka na rok ich je viac. Vie-

deň, mesto hudby! Len to, čo sa doteraz osvedčilo, sa v tomto meste osvedčí aj v budúcnosti. Nezapne gombíky pred tučným bielym brušiskom kultúry, ktorá je ako každý utopenec, ak ho včas nevytiahnu z vody, z roka na rok nafúknutejšia.

Skriňa pojme nové šaty. Ďalšie! Matka nerada vidí, ako Erika odchádza z domu. Tieto šaty sú príliš nápadné, nevhodné pre dieťa. Musia existovať hranice, hovorí matka, ale nevie, čo tým teraz chcela povedať. Odtiaľto potiaľto, to tým matka chcela povedať.

Matka Erike vypočítava, že ona, Erika, nie je jednou z mnohých, je sama a jedinečná. Tento výpočet matke vždy vyjde. Dnes už Erika o sebe hovorí, že je individualistka. Udáva, že sa nedokáže ničomu a nikomu podriaďiť. Okrem toho sa ťažko zaraďuje. Z Eriky existuje len jediný exemplár. Ak je niečo zvlášť nezameniteľné, je to Erika. Jednu vec nenávidí – rovnosťarstvo v akejkolvek podobe, napríklad aj pri reforme školstva, ktorá nezohľadňuje individuálne vlastnosti. Eriku nemožno zahrnúť medzi ostatných, nech by mali akokoľvek podobné zmýšľanie. Okamžite by vyčnievala. Erika je jednoducho Erika. Je taká, aká je, a nedá sa s tým nič robiť. Matka šípi zlé vplyvy, kde ich Erika nevidí, a chce ju predovšetkým uchrániť pred mužom, ktorý by ju prerobil. Pretože: Erika je jedinečný exemplár, hoci plný protikladov. Tieto protiklady v Erike ju aj poháňajú, aby rozhodne vystupovala proti rovnosťarstvu. Erika je osobnosť s výraznými individuálnymi rysmi a širokým masám svojich žiakov čelí celkom sama, sama proti všetkým kormidluje člnok umenia. Žiadny opis ju nemôže plne vystihnúť. Ak sa niekto zo žiakov spýta na jej cieľ, spomenie ľudskosť, v tomto zmysle žiakom zvyčajne aj zhrnie obsah Beethovenovho Hei-

ligenstadtského testamentu a vtesná sa tak na piedestál k hudobnému velikánovi.

Na základe všeobecne umeleckých a individuálne ľudských úvah formuluje Erika poučku: po toľkých rokoch, keď sa podriaďovala matke, sa v živote nepodriadi nijakému mužovi. Matka je proti tomu, aby sa Erika jedného dňa vydala, pretože dcéra by sa nikdy a za nijakých okolností nedokázala podriadiť. Je už raz taká. Erika si nezvolí životného partnera, lebo je nepoddajná. A navyše už nie je najmladšia. Ak sa nikto nepoddá, manželstvo sa neskončí dobre. Len ty pekne ostaň sama sebou, hovorí matka Erike. Len vďaka matke je dnes Erika napokon tým, kým je. Ešte ste slobodná, slečna Erika, pýta sa mliekarka a dobiedza aj mäsiar. Veď viete, mne nie je nik dosť dobrý, odvetí Erika.

Všeobecne pochádza Erika z rodiny osamelo sa týčiacich stožiarov. Nie je ich veľa. Množia sa len neohrabane a sporo, tak ako aj v životoch zachádzajú so všetkým neohrabane a sporo. Až po dvadsaťročnom manželstve prišla Erika na svet, v ktorom sa jej otec zbláznil a odsunuli ho do ústavu, aby nebol pre svet nebezpečný.

Erika kupuje osminku masla a zaryto pritom mlčí. Má ešte mamičku, nepotrebuje frajera. Len čo v tejto rodine dospeje nový príbuzný, už ho aj odvrhnú a odmietnu. Hneď ako sa naplnia očakávania a ukáže sa, že je celkom nespôsobilý a nepoužiteľný, prerušia sa s ním všetky styky. Matka preklepne členov rodiny kladivkom a jedného po druhom vylúči. Triedi a odmieta. Preveruje a vylučuje. Takto nevzniknú nijakí príživníci, ktorí neprestajne chcú niečo, čoho sa človek nechce vzdať. Nikoho medzi seba len tak nepustíme, všakže, Erika, nikoho nepotrebujeme.

Čas plynie a my sa pomíňame s ním. Sú spolu pod skleneným zvonom, Erika, jej jemné ochranné vrstvy, a jej

mama. Zvon sa dá zdvihnúť len tak, že niekto zvonku chytí sklenené držadlo a zdvihne ho do výšky. Erika je hmyz v jantári, bez času a bez veku. Erika nemá minulosť a nie je postavou niečej minulosti. Tento hmyz už dávno stratil schopnosť plaziť sa a liezť. Erika je zabezpečená na pekáči nekonečnosti. O túto nekonečnosť sa veselo delí s obľúbenými muzikantmi, avšak v obľúbenosti sa im za svet nedokáže vyrovnáť. Erika si vybojúva svoje miestočko, ešte v dohľade hudobných velikánov. Je to tvrdo dobývané miesto, veď celá Viedeň si chce práve tu postaviť aspoň záhradnú chatrč. Erika si zaslúžené miesto vytýči a dá sa do kopania stavebnej jamy. Štúdiom a interpretáciami si toto miesto poctivo odpracovala! Aj epigón je napokon ešte umelcom. Polievočku svojej hry neprestajne korení niečím vlastným, sám sebou. Kvapká do nej jeho krv. Aj interpret má svoj skromný cieľ: dobre hrať. Tvorcovi diela sa však musí podriaďiť aj on, hovorí Erika. Dobrovoľne sa priznáva, že to pre ňu predstavuje problém. Pretože ona sa nie a nie podriaďiť.

Hlavný cieľ má však Erika so všetkými ostatnými interpretmi spoločný: byť lepší ako všetci ostatní!

Do električky JU vtiahne váha hudobných nástrojov, ktoré sa na nej hompálajú spredu i zozadu. A ešte k tomu aktovka napchatá notami. Neskladne ovešaný motýľ. Zviera cíti, že v ňom drieme sila, na ktorú hudba nestačí. Zviera zatína pästičky okolo držiakov huslí, viol, flaut. Rado upriamuje svoje sily k zápornému, hoci má na výber. Výber ponúka matka, široké spektrum ceckov na vemene hudobnej kravy.

Sláčikovými a dychovými nástrojmi i ťažkými notovými zošitmi udiera ľuďom do chrbtov aj hrudí. Do kusov

slaniny, od ktorých sa zbrane odrážajú ako od gumových nárazníkov. Niekedy, podľa nálady, vezme nástroj aj s taškou do jednej ruky a pästou druhej zákerne udiera do cudzích zimníkov, pelerín a lodénových kazajok. Zneuctuje rakúsky národný kroj, ktorý sa na ňu vtieravo uškŕňa gombíkmi z rohoviny. V štýle kamikadze sama poslúži ako zbraň. A zase tlčie tenkým koncom nástroja, niekedy sú to spomínané husle, inokedy zas ťažká viola, rovno do kŕďľa upracovaných cestujúcich. Keď je električka preplnená, tak okolo šiestej, možno už pri rozmachu mnohých udrieť. Napriahnuť sa niet kam. ONA predstavuje výnimku z pravidla, ktoré sa odvsadial' odpudzujúco natíska, a matka jej rada rukolapne vysvetľuje, že je výnimkou, veď je matkiným jediným dieťaťom, ktoré nemôže vymýšľať. V električke dennodenne vidí, ako by ONA nechcela v živote dopadnúť. Skúma sivý prúd cestujúcich s lístkom a bez lístka, tých, čo pristúpili, i tých, čo sa chystajú vystupovať, ktorí tam, odkiaľ prichádzajú, nič nedostali a tam, kam cielia, ich nič nečaká. Nie sú šik. Niektorí vystúpili skôr, kým sa vnútri vôbec stihli usadiť. Ak ju zlostný dav donúti vystúpiť na zastávke, z ktorej to má domov ešte ďaleko, naozaj z vozňa poslušne vyjde, obmäkčí zlosť, od ktorej sa jej zovreli päste, ale to len preto, aby trpezlivo počkala na ďalšiu električku, ktorá príde spoľahlivo ako amen na konci modlitby. Niektoré reťaze sa nikdy nepretrhnú. A vtedy sa z celej sily vrhne do nového útoku. S námahou a ovešaná hudobnými nástrojmi sa prediera davom vracajúcim sa z práce a v jeho srdci vybuchne ako trieštivá bomba. Občas sa naschvál postaví nevhod a povie prepáčte vystupujem. V takom prípade hneď všetci súhlasia. Nech len okamžite opustí čistučký verejný dopravný prostriedok. Ten totiž neslúži takým,

ako je ona! Cestujúci s platným cestovným lístkom nepripustia, aby sa čosi také rozmohlo.

Premeriavajú si žiačku a pomyslia si, že hudba jej mala už v detstve povzniesť dušu, a pritom jej akurát pozdvihla päšť. Občas neprávom obvinia akéhosi sivého mladíka s odpornými vecami napchatými v ošúchanom námorníckom vaku. Od takého by to skôr čakali. Nech len pekne vystúpi a uteká za svojimi kumpánmi, kým mu mocná ruka v lodénovej kazajke jednu nestrelí.

Zlostný dav, ktorý napokon zaplatil na halier presne, má vždy nárok na svoje tri šilingy a pri kontrole cestovných lístkov to môže dokázať. Hrdopredloží označený cestovný lístok a má celý vozeň pre seba. Ušetrí si tak aj týždne očistca plného strachu, či nepríde revízor.

Jedna pani, ktorá cíti bolesť rovnako ako ty, prenikavo vykrikuje: jej písťala, táto životne dôležitá časť tela, na ktorej čiastočne spočíva jej váha, je vystavená spoločnému utrpeniu. V tejto tlačnici ohrozujúcej život sa vinník podľa princípu pôvodcu nedá vypátrať. V dave sa zdvihne paľba obvinení, nadávok, urážok, zaprisahávania a sťažností. Z uslintaných úst sa rinú sťažnosti na vlastný osud, obvinenia preskakujú z jedného na druhého. Sú natlačení ako sardinky v konzerve, v liehu však budú naložení až po záverečnej.

Mocne kopne do pevnej kosti, ktorá patrí akémusi mužovi. Jedného dňa sa jej spolužiačka, dievča, pod ktorým blčia ako dva večné ohníky nádherné vysoké opätky a ktoré má na sebe kožený kabát s kožušinovou podšívkou najmodernejšieho strihu, opýta: Čo to vláčiš a ako sa to volá? Myslím toto puzdro a nie tvoju hlavu tu hore. Je to takzvaná viola, odpovie ONA slušne. A to je čo, taká viola? O takom niečom som v živote nepočula, vyslovia pobave-

ne narúžované pery. Nieкто sa tu špacíruje a roznáša pri-
tom čosi, čo sa nazýva viola a čo je na prvý pohľad úplne
zbytočné. Všetci musia ustupovať z cesty, lebo tá viola za-
berá toľko miesta. ONA sa s tým neskrývane producíruje
po ulici a nikto ju nezatkne rovno pri číne.

Cestujúci zavesení na držadlách v električke a tí nie-
koľkí šťastlivci, ktorí smú sedieť, sa márne naťahujú zo
svojich obnosených tiel. Široko-ďaleko nevidia nikoho,
na kom by si mohli vyliat' zlosť, že im do nôh naráža nie-
čo tvrdé. Teraz mi ktosi stúpil na palec, vyvalí sa z jed-
ných úst príval zlej literatúry. Kto je páchatel' ? Zíde sa na
celom svete zlopestný Prvý viedenský električkový súd,
aby udelil pokarhanie a vyriekol rozsudok. V každom voj-
novom filme sa vždy aspoň nieкто dobrovoľne prihlási,
hoci aj do samovražedného komanda. Tento zbabelý pes
sa však skrýva za našimi trpezlivými chrbtami. Celý zá-
stup remeselníkov pripomínajúcich krysy tesne pred dô-
chodkom, s nástrojmi v taškách prehodených cez plecia,
prijíma kopance a štuchance a hrnie sa von z vozňa. Teraz
pôjdu títo ľudia naschvál jednu celú zastávku pešky! Ak
sa medzi ovcami v električke skrýva baran a narúša ich
pokoj, človek súrne potrebuje čerstvý vzduch a toho je
vonku dosť. Aj mechy, z ktorých potom doma dúcha na
manželku zlosť, potrebujú kyslík, inak by nemuseli fun-
govať. Čosi nejasnej farby a neurčitého tvaru sa rozkýva,
skĺzne, čosi iné skríkne ako porazené. Z lúky tiel stúpa
hustá hmla viedenského jedu. Ktosi dokonca volá kata,
pekný večer mu totiž pokazili skôr, ako sa mohol vôbec
začať. Tak veľmi sa hnevajú. Ich pokojné odpoľudnie, kto-
ré sa mohlo začať už pred dvadsiatimi minútami, sa dnes
vôbec neodohrá. Alebo sa pokoj predčasne narušil, naru-
šil ako pestrý obal na živote obete, ktorý už nemožno vrá-

tiť do regálu. Obeť teraz nemôže len tak nenápadne siahnuť po novom, neporušenom balení, predavačka by to vyhodnotila ako krádež. Poďte za mnou! Avšak dvere, ktoré vedú do kancelárie vedúceho predajne, aspoň sa tak zdalo, sú v skutočnosti slepé, a len čo opustíme novučičku samoobsluhu, zmiznú výhodné zľavy, nie je tam nič, vôbec nič, len tma a zákazník, ktorému nikdy nezáležalo na peniazoch, sa zrúti do prázdna. Ktosi vyhlási spisovným jazykom, typickým pre toto prostredie: Okamžite opustite vozeň! Z temena trčí kamzičia štetka, ten chlap je totiž prezlečený za poľovníka.

ONA sa však zohne práve včas, aby použila ďalší zo svojich podlých trikov. Predtým však musí odložiť nadmerný náklad svojich nástrojov. Vytvorí okolo nej akýsi plot. Zdanlivo ide o zaviazanie šnúrky na topánke, z ktorého pripraví svojmu susedovi v električke pascu. Akoby náhodou štipne jednu zo žien, ktoré sa hrubými lýtkami podobajú ako vajce vajcu. Táto vdova má modriny takmer isté. Poškodená vystrelí ako žiarivo vysvietená fontána v noci, ktorá konečne smie byť stredobodom pozornosti, krátko a precízne opíše svoje rodinné pomery a vyhráňa sa, že tieto pomery (predovšetkým jej mŕtvy manžel) budú ešte mať pre jej mučiteľku hrozivé dôsledky. Okamžite zavolať políciu! Polícia nepríde, nemôže predsa riešiť každú hlúposť.

ONA si nasadí na tvár neškodný pohľad hudobníčky. Tvári sa, akoby sa práve oddávala výšinám tých tajomne pôsobiacich clivých síl hudobnej romantiky a na nič iné nemala ani pomyslenia. Dav potom jednohlasne vyhlási: Dievča so samopalom neprichádza do úvahy. Ako vždy aj tentoraz sa dav mýli.

Raz za čas sa niekto lepšie zamyslí a výsledkom je, že poukáže na skutočnú vinníčku: Ty si to bola! Vyzvú JU, aby